

BRIGA ZA NADARENU DJECU

Marijana Crljen i Rajka Polić

Visoka učiteljska škola u Puli

Primljeno 21. travnja 2006.

U svijetu u kojem znanje igra sve veću ulogu i u kojem najveću privrednu vrijednost imaju izumi, inovacije i otkrića, u prvi plan dolaze čovjekovi intelektualni resursi. Briga za poticanje i razvoj dječje darovitosti postaje ne samo autonomni odgojni cilj, nego i uvjet preživljavanja kulturnih i privrednih zajednica na globaliziranom tržištu. Pri tome je važno da ta briga bude zastupljena već u ranom djetetovom odgoju i kontinuirana. U ovom se radu razmatraju potreba i mogućnosti djelanja s nadarenom djecom predškolske dobi.

Ključne riječi: dijete, igra, nadarenost, odgoj, škola

U svijetu se već odavno sustavno vodi briga o nadarenoj djeci i njihovim potrebama od najranije dobi. Svi programi bazirani su na individualnom pristupu i uzimaju u obzir dječju različitost. Posebno su individualizirane one vještine koje su, ako su izrazite, otkrivene identifikacijskim postupkom.

Najbolji je primjer Amerika, gdje postoji oko 60 programa za darovitu djecu predškolske i školske dobi. Programi imaju neke zajedničke točke, ali im je cilj isti: zadovoljiti posebne potrebe šarolike dječje populacije.

Iako se procjenjuje da u ukupnoj populaciji potencijalno darovite djece ima od 15 do 20%, a visoko nadarene između 3 i 5%, u Hrvatskoj još ne postoji nacionalni program za brigu o darovitoj djeci. U zakonskoj regulativi darovita djeca u Hrvatskoj izjednačena su s djecom s posebnim potrebama, no istodobno skrb za djecu s posebnim potrebama razvijena je od predškolske do srednjoškolske dobi, dok se organizirani rad s darovitima nalazi tek u tragovima, a jedinu sustavnu skrb za takvu djecu pružaju različite udruge i centri koji se za darovite brinu od njihove najranije dobi.

Rad s nadarenom djecom u Hrvatskoj aktualiziran je 1991. godine kada je Ministarstvo prosvjete i kulture donijelo *Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju darovitih učenika*. Nakon toga, u nekim općinama ustrojene su radionice za rad s nadarenim učenicima. Organizirana su mnogobrojna natjecanja, susreti, smotre, *Novigradsko proljeće* i izložbe, što nije isključivo rad s nadarenima, ali potiče i darovite. Mnoge privatne škole, udruge i pojedinci osmišljavaju i ostvaruju programe djelanja s darovitima. Ali sve to nije dovoljno. Nemamo zadovoljavajući cjeloviti sustav skrbi za darovite. Darovitim učenicima ne poklanja se dostatna i potrebna pozornost. Nedostatno se provodi stručno usavršavanje odgovornih djelatnika za postupanje s darovitima.

U jednom od intervjua, ministar znanosti i obrazovanja Dragan Primorac govorio je o nadarenoj djeci te o naporima koje Hrvatska ulaže:

»Pitanje nadarene djece vrlo je važno za društvo u cjelini, jer ako ono ne zna prepoznati nadarenog učenika i razvijati njegove sposobnosti, ono je tada 'izgubljeno' budući da o njemu nitko ne vodi računa i ono, da tako kažem, 'nema razloga' u Hrvatskoj biti napredno – smatra ministar Primorac, koji ističe kako Hrvatska treba usvojiti iskustva nekih razvijenijih država, poput SAD-a ili Australije, gdje se nadarena djeca prate praktički od rođenja kroz predškolske, a zatim i školske i fakultetske programe.

Kod nas, nažalost, zasad roditelji trebaju posebno plaćati za takve programe, no i to ćemo nekako riješiti. Dakle, u školama mora postojati mreža takve djece, a onda se oni umreže na razini gradskih, županijskih i državnih škola – prepričava Primorac model koji prakticira, primjerice, Australija u kojoj se točno zna što se u prošlih 20-ak godina dogodilo sa svakim od te djece, gdje i kako su nastavili svoje školovanje i gdje su završili.

Ta su djeca često motor i pokretač društva, ali su kao takvi prepoznati u društvu. Kad se kod nas dogodi da u razredu od 30-ak učenika imate nadareno dijete, nastavnik nema vremena baviti se njime, to dijete vrlo brzo za 15–20 minuta na satu usvoji predviđeni program i onda nastaju problemi – ili je hiperaktivan ili se povlači u sebe. Pitanje je kako napraviti da taj regularni program bude dodatno afirmativan te kako educirati nastavnika da može takvu djecu prilagoditi potrebama, da ih može prepoznati, a da ta djeca u isto vrijeme napreduju kroz sustav – kaže ministar znanosti i obrazovanja dodajući da se u Hrvatskoj događaju svojevrсни paradoksi poput onog da se u malenim sredinama, gdje su mali razredi s malo učenika i gdje se nastavnik ima vremena posvetiti djeci koja iskaču iz okvira, postižu briljantni rezultati.

Moramo pomoći roditeljima da takvu djecu prate, da ih stimuliraju dodatnom edukacijom, a paralelno moramo raditi i na edukaciji nastavnika koji moraju djecu prepoznati i voditi ih. Također, državna uprava, uključujući škole u općinama, gradovima i županijama, mora imati baze podataka koje će popunjavati tom djecom, da mi znamo kuda ta djeca idu i što se s njima događa.« (Urukalo, 2004.)

Jačanje demokratičnosti u društvu zahtijeva i demokratizaciju odgoja, odnosno obrazovanja. To podrazumijeva dokidanje hijerarhije i autoritativnosti te stvaranje sustava koji se okreće pojedincu poštujući njegove mogućnosti, skrbeći za razvoj njegovih sposobnosti i priznavajući tako pravo na različitost.

Odnos prema nadarenoj djeci u predškolskim ustanovama

Glavno pravilo za djelanje s djecom u vrtiću jest da svako dijete treba tretirati kao potencijalno darovito i treba mu omogućiti odgoj koji će optimalno poticati razvoj njegovih mogućnosti. Iako većina djece u ranoj dobi pokazuje potencijalnu darovitost, koja se ne mora razviti u produktivnu darovitost, važno je da se svoj djeci stimulira bogatije okruženje.

Stručnjaci kažu da dječja iskustva stečena u ranom djetinjstvu imaju duboke i trajne učinke na njihov razvoj, čak i na cijeli njihov život. Istraživanja su dovela do zaključaka da se 50% dječje inteligencije razvija do 4. godine, sljedećih 30% do djetetove 8. godine, a ostatak pripada razvoju do 17. godine. Od velike je važnosti da djetetova najranija iskustva budu kvalitetno prilagođena njegovim potrebama. Kvalitetan odgoj nastoji uzeti u obzir taj zahtjev i izaći u susret djetetovim specifičnim potrebama. Važno je raditi adekvatno i raditi na vrijeme, u što ranijoj dobi.

Većina odgajatelja školovana je da odgovaraju na potrebe one djece koja se razvijaju u granicama prosjeka, pa nisu u mogućnosti na odgovarajući način prići zadovoljenju potreba djece s teškoćama u razvoju, djeci s problemima u ponašanju ili djeci koja su sposobnija od drugih. Odgajatelji za takav rad nisu dovoljno osposobljeni, a najčešće njihovo pitanje jest: što raditi s takvim djetetom? Cjelovit i organiziran sustav skrbi o darovitima ima nekoliko karika:

1. rana identifikacija darovitih;
2. pružanje odgojno-obrazovne podrške njihovu razvoju, uz konstantnu evaluaciju;
3. podrška njihovu profesionalnom razvoju i angažiranju.

Takav cjelovit sustav kod nas ne postoji, ali postoje načela odgojno-obrazovnog rada s nadarenima.

Osnovna načela rada s nadarenom djecom predškolske dobi u vrtiću su individualizacija i diferencijacija. Djetetu treba omogućiti individualizirani i diferencirani pristup, tj. treba osigurati ono što najbolje odgovara njegovim interesima i potrebama na stupnju razvoja na kojem jest. Prak-

tično to znači omogućiti mu da djela na način i sa sadržajima koji mu najbolje odgovaraju i za njega su najpoticajniji.

Kad je riječ o nadarenoj djeci, važno je ne izdvajati ih iz redovitih odgojnih skupina, nego u proces učenja uključiti svu djecu, uzimajući u obzir potrebe i mogućnosti svakog djeteta. Za posebne talente treba osigurati specijalne dodatne kraće programe.

Nadarenima je potreban bogat, sadržajan i metodički raznolik program učenja. Nastavni program koji bi poticao razvoj nadarenosti:

- trebao bi biti:
 1. fleksibilan i individualan;
 2. osnovan na višim misaonim procesima kao što su divergentno mišljenje i zaključivanje;
 3. usmjeren na razvijanje kreativnosti, ali i kreativan u isto vrijeme;
 4. orijentiran prema budućnosti.
- trebao bi omogućivati:
 1. akceleraciju, obogaćivanje programa prema potrebama djeteta;
 2. primjenu svih sredstava i sadržaja iz društvene zajednice.
- trebao bi dopuštati:
 1. različite brzine napredovanja;
 2. različite sadržaje;
 3. primjenu raznih stilova učenja.

Ozračje koje negativno utječe na razvoj nadarenosti obilježava nezanimljiva nastava, prenamješavanje ocjena ili vanjskih kriterija uspjeha, sitničavost, 'slijepo' pridržavanje pravila, nepovjerenje odgajatelja u sposobnost djece, nagrađivanje učenja napamet, nesnošljivost prema odstupanju od uobičajenog i prihvaćenog mišljenja i sl. Kako, dakle, urediti vrtić da postane osnova za razvoj nadarenosti? Osnove za razvoj nadarenosti su:

1. *povoljna emocionalna klima* – pružanje emocionalne zaštićenosti i osjećaja prihvaćenosti;
2. *prostor* – ne smije biti prevelik ni pretrpan, mogućnost prenamješene prostora, raspodjela prostora na manje 'kutiće';
3. *raznolik materijal za igranje* – primjeren djeci od 3 do 8 godina;
4. *motiviranje* – nagrađivanje, podupiranje samostalnih poduhvata, izgrađivanje kompetentnosti, uspostavljanje unutarnjih kriterija uspješnosti, razvoj neovisnosti i samopouzdanja;
5. *organizirani proces učenja* – povezivanje igre i učenja, djelatnosti i učenja;

6. *razvijanje kreativnosti i mašte* – uspostavljanje ozračja slobode, odgoda kritike, ocjene, izbjegavanje osjećaja posramljenosti, razvijanje divergentnog mišljenja (novi materijali i sadržaji, poštovanje dječjih ideja, poticanje kreativnosti, poticanje djece da postavljaju pitanja i sami traže odgovor).

Kako pomoći nadarenom djetetu?

- Uvažavati specifične dječje interese;
- Poticati širenje znanja i razvoj verbalnih sposobnosti;
- Omogućiti djetetu da uči ono što ga zanima i na način koji mu odgovara;
- Ne podcjenjivati nadareno dijete, nego mu organizirati složenije aktivnosti;
- Ustrajati na preciznosti i neovisnosti te ustrajnosti u radu;
- Koristiti se raznolikim materijalom;
- Ohrabriti kreativno i produktivno mišljenje;
- Ne biti krut u radu;
- Ne učiti djecu onomu što već znaju;
- Ne očekivati od djeteta da ‘zna sve’;
- Ne preopteretiti dijete s previše aktivnosti;
- Ne dopustiti praznine u učenju i ponašanju;
- Ne uspoređivati dijete.

Opće mišljenje stručnjaka jest da ne treba izdvajati nadareno dijete iz skupine djece u kojoj se nalazi. Kada je dijete unutar skupine u vrtiću prepoznato kao nadareno, treba mu davati poticaja da nastavi sa svojim istraživanjima, ne ga ušutkavati ili prisiljavati da se ponaša poput ostale djece. Darovitom djetetu treba drukčiji pristup, trebaju mu poticajni zadaci, koji će istodobno biti zanimljivi, ali i poučni, iz kojih će naučiti nešto novo. Isključivanje ili izdvajanje nadarenog djeteta iz skupine na koju se već naviklo i u kojoj je steklo prijatelje i rutinu, nije dobro za dijete. Preporučuje se da nadarenog pojedinca ne sputavamo, ali niti previše ističemo. Isticanjem se može potaknuti ljubomora ili osjećaj manje vrijednosti u druge djece. Isto tako, može doći do osjećaja manje vrijednosti kod braće ili sestara nadarenog djeteta.

To najbolje pokazuje knjiga *Živjeti i učiti prava* u poglavlju »Učenje različitosti« (Maleš, 2003., 173) koja pokazuje primjere za izbjegavanje osjećaja manje vrijednosti među djecom. Koristi se igrom »Mi smijemo,

mi možemo« s pomoću koje se vježba pažnja, učenje ohrabririvanja drugih te učenje različitosti. Za igru je potrebno složiti stolice u krug. Najbolje je da to učine djeca te da sjednu na njih. Voditelj ove igre uzvikuje različite aktivnosti poput spavanja u vrtiću, tko je oprao ruke prije jela, a djeca koja misle da se spomenuta aktivnost odnosi na njih, moraju ustati dok im ostala djeca plješću. Igra se može mijenjati i nadopunjavati npr. specifičnostima regije i to npr. prepoznavanje simbola Istre kao što su: kažun, koza, boškarin, maslina (plod, ulje i biljka), more itd. Novina koju se može uvesti jest ta da se djeci pokaže imenovani predmet, stvar ili životinja. Igrica se može oblikovati i tako da bude poučna te se mogu upotrijebiti i pojmovi s kojima se djeca ne susreću svaki dan. Na primjer, može se iskoristiti ako u grupi postoji dijete iz neke druge regije (Slavonije, Dalmacije itd.).

Nadareno dijete treba iskoristiti unutar vrtićke grupe. Ono može biti poticajno za mnoge akcije i projekte, a i samo može biti pokretač. Već i sami »darovi« nadarenosti (npr. pisanje, čitanje, crtanje, recitiranje, zbrajanje) mogu se uklopiti u svakodnevne događaje.

Izrađivanje slikovnice, ukrašavanje panoa, vježbanje pisanja i čitanja slova, sve su to prigode kad se nadareno dijete može pozitivno iskoristiti. Ako se izrađuje slikovnica, nadareno dijete koje zna pisati može napisati tekst, ako lijepo crta, može izraditi naslovnu stranicu i sl.

Neke specifičnosti u postupanju s nadarenom djecom u predškolskim ustanovama

Iako se kod predškolske djece ne radi o »školovanju« u formalnom smislu, ipak se velik dio zadataka predškolskog odgoja, i to pogotovo onog aspekta koji se odnosi na poticanje dječje nadarenosti, može uvrstiti u područje obrazovanja. Zbog toga i na tom području vrijede neke temeljne misli Johna Deweya, američkog filozofa prošlog stoljeća. On, prema Mikeu Haralambosu (Haralambos, 2002., 780), smatra »da je posao obrazovanja poticati pojedince da razviju svoj puni potencijal kao ljudska bića«. Kao sredstvo liberalnog razumijevanja obrazovanja on smatra da bi »školovanje za sve pomoglo njegovanju tjelesnih, emocionalnih i duhovnih talenata te intelektualnih sposobnosti...«. Ta misao vrijedi i kod šireg i užeg smisla pojma školovanja, pa tako i za poticanje i razvoj nadarenosti predškolske djece, jer upravo taj razvoj obuhvaća i njegovanje talenata i intelektualnih sposobnosti. Iako je ovaj Haralambosov rad, a pogotovo njegovo promišljanje problematike obrazovanja, usmjeren pretežito na ovu problematiku u Velikoj Britaniji, njegove misli imaju svoju važnost i za našu situaciju.

U svezi s istom problematikom zanimljiva je i Haralambosova ocjena glede škole koju je u drugoj polovici prošlog stoljeća iznio Ivan Illich Illichev. Osnovni zahtjev jest ukidanje škole kao »korijena svakog pokreta za čovjekovo oslobođenje«. Smisao je da se umjesto škole, uz ostalo, organiziraju tzv. »mreže učenja« koje bi mogle biti korisne i za organizaciju takvog učenja koje bi i kod predškolske djece služilo poticanju njihove nadarenosti. I to jednako u dječjima vrtićima kao i u sklopu obiteljskog odgoja.

Postoji još jedna okolnost koja je važna u svezi s poticanjem nadarenosti predškolske djece. To je poticanje usko povezano s pitanjem zadovoljenja djetetovih osnovnih potreba. Prema poznatoj hijerarhiji potreba koju je sistematizirao Maslow, poticanje nadarenosti predškolske djece ulazi u najvišu kategoriju potreba unutar motiva rasta, tj. u potrebe za samoaktualizacijom koje pretpostavljaju iskorištavanje svih dječjih kapaciteta, potencijala i talenata. Poticanje nadarenosti, naime, bez sumnje služi navedenim potrebama samoaktualizacije, jer bi bez toga dijete bilo zaključeno, pa i frustrirano (Maleš, 2003.). U tu svrhu nužno je i postojanje odgovarajućeg ozračja, kako vrtićkog tako i obiteljskog. Zato treba, prema navedenim autorima, u svezi s općim vrtićkim ozračjem promišljati (i ostvarivati):

- Slobodu u odnosima na svim razinama kao i njezino adekvatno korištenje;
- Otvorenost, spremnost da se vide, čuju i dožive drugi;
- Kritički odnos prema pojavama suparništva;
- Izradu pravila koja su prije svega podupiruća i zaštitna za svako dijete kao i dogovorenih posljedica nepridržavanja pravila.

Igre i aktivnosti za nadarenu djecu

Sva su djeca, a posebno predškolska, sklona istraživanju, otkrivanju, ispitivanju, provjeravanju. Sva darovita djeca žele učiti na temelju svog istraživačkog iskustva.

Razvijeni su već mnogi načini i potrebne vještine kako bi se uspješno zadovoljila dječja prirodna sklonost iskustvenom, istraživačkom pristupu u traženju svojeg poimanja svijeta. Važno je naučiti dijete da se koristi svim svojim osjetilima u istraživanju svijeta oko sebe; pomoći mu da uočava sličnosti i razlike, da vidi i iza onoga što je očima vidljivo. Dijete treba uz pomoć odgajatelja i roditelja naučiti gdje će i kako doći do odgo-

vora i informacija, a da se pritom koristi svim raspoloživim resursima (muzejima, knjižnicama, računalom i sl.).

Postoje pokusi i igre za razvijanje nekih od sposobnosti, a gotovo sve potiču djetetovu kreativnost, da pronalazi nove maštovitije odgovore i rješenja zagonetki.

Neke od igara su:

- *‘Što će držati vodu?’* – djeca moraju navesti neke od predmeta koji mogu držati vodu i njihova svojstva;
- *‘Što će se dogoditi kada zagrijavamo različite tvari?’* – tražiti od djece da navedu više načina na koje možemo nešto zagrijati, što će se dogoditi sa stvarima koje zagrijavamo;
- *‘Pliva – tone’* – djeca moraju nabrojiti razne stvari/životinje i onda ih razvrstati u dvije grupe, one koji plivaju i one koji tonu;
- *‘Što bi se dogodilo da...’* – stanu svi satovi na svijetu, da se pronade lijek protiv starenja...
- *‘Neobična bića/životinje’* – djeca moraju smisliti što više neobičnih bića i opisati ih;
- *‘Obrni–okreni’* – što bi bilo da pas vodi mene na uzici umjesto ja njega...
- *‘Kako je slon dobio surlu?’* – djeca moraju smisliti što više priča na zadanu temu;
- *Igre ‘budi kao’* – djeca moraju što uvjerljivije glumiti situacije koje su im zadane (npr. budi riba u moru, avion koji slijeće...);
- *Igre ‘učini to’* – djeca moraju pokazati kako se čine određene zadane situacije (npr. igrati tenis, loviti zeca...);
- *Kreativno rješavanje tuđih problema* – djeci je predstavljen problem nekog dječaka/djevojčice i ona moraju reći kako bi riješili problem u određenoj situaciji;
- *Riječi na glas/slovo* – smisliti što više riječi koje u sebi sadrže slova S i T.

Osim ovih jednostavnih igara koje se mogu igrati bez mnogo materijala i u bilo kojoj situaciji, postoje i razne didaktične igre, kao što su slagalice ili igre koje se igraju na računalu, a poticajne su za razvoj procesa mišljenja, uočavanje činjenica i njihovo povezivanje.

Nadolazeće promjene za svijet učenja, škole i znanja u potpunosti bi predstavljalo napuštanje tradicionalnoga pedagoškog modela; slušaj, pamti, ponovi. Sada svatko mora biti osposobljen za cjeloživotno učenje, a ako

još pritom mora biti i kreativan, onda učenje ne smije biti neugodno, a samim time ni prisilno. Doživotno učenje koje potiče kreativnost moguće je samo kao zadovoljstvo i užitak.

Početakom 19. st. Robert Owen smatrao je da učenje mora pružiti užitak i zadovoljstvo i da nastava mora biti takva da se djeca više raduju početku nastave nego njezinu završetku. A Charles Fourier zagovarao je pretvaranje ne samo učenja, nego svekolike čovjekove djelatnosti u igru jer samo tako ljudi mogu biti maksimalno zadovoljni i produktivni.

Kao zaključak

Darovitost sama po sebi teži ostvarenju i otkrivanju pa njezino zatiranje postaje protuprirodan čin.

Darovitost je moguće i potrebno uočiti što prije, to ima i preventivnu važnost, jer neprimjeren pristup djeci s visokim sposobnostima poslije može rezultirati raznim oblicima neprihvatljivog, čak asocijalnog ponašanja.

Ako dijete iskazuje neke znakove darovitosti u ranom djetinjstvu, ne znači da će ono i poslije ostati darovito. Zato je potrebno svako dijete tretirati kao potencijalno nadareno i raditi na njegovim talentima i sposobnostima.

Za nadareno dijete, kao i za svako drugo, važni su roditelji i njihova emocionalna potpora, ali i poticaji i stručno vodstvo učitelja i mentora. Samo tako će potencijalno darovito dijete od potencijala narasti do pojedinca koji će biti produktivan.

Iako se u općim crticama mogu skicirati trendovi koji će oblikovati sutrašnji svijet, kao što to npr. čine Gordon Dryden i dr. Jeannette Vos (Dryden, Vos, 2001.), ipak nije moguće to konkretizirati do te mjere da bismo mogli odrediti kakve će biti životne aktivnosti i poslovi tijekom života današnje djece, zato treba nastojati svu djecu pripremiti za takvu nepoznatu budućnost. Uspješnijem oblikovanju bolje budućnosti najviše će pridonijeti nadareni i zato je posebno važno da se njih potiče.

»Na djeci svijet ostaje«, zato moramo odgajati i obrazovati djecu da budu sposobni voditi svijet dalje, a brigom za nadarenu djecu podižemo standard i kvalitetu života svojoj djeci.

Pri tome treba imati na umu da je vjerojatno svako dijete u nekom smjeru potencijalno nadareno i zato je važno pronaći njegove specifične talente i sposobnosti kako bismo ih mogli što uspješnije razvijati.

Da bi se to omogućilo i ostvarilo, važno je nastojati naći načina da učenje bude zabavno i da dijete u tome osjeti zadovoljstvo (Dryden, Vos,

2001.), stvarajući najbolje »stanje« za učenje i izazivajući odgovarajuće raspoloženje.

Pri tome ne treba zaboraviti da se ne uči samo onda kada se namjerno uči, nego da mnogo toga djeca nauče u dokolici i kroz igru, kao što to citirani autori opisuju pozivom »zabavljajte se, igrajte se« (Dryden, Vos, 2001., 177).

*Iznimna djeca čine neobične stvari,
čine ih rano, ona žele učiti, istražiti, otkriti...
odrasli su tu da im to ostvare, da ih otkriju i
omoguće im da otkriju sve tajne svijeta.*

Literatura:

- Cvetković-Lay, Jasna i Sekulić-Majurec, Ana (1998.), *Darovito je, što ću s njim?, priručnik za odgoj i obrazovanje darovite djece predškolske dobi*, Alinea: Zagreb.
- Cvetković-Lay, Jasna (1995.), *Ja hoću i mogu više, priručnik za odgoj darovite djece od 3 do 8 godine*, Alinea: Zagreb.
- Cvetković-Lay, Jasna i Pečjak, Vid (2004.), *Možeš i drukčije – priručnik s vježbama za poticanje kreativnog mišljenja*, Alinea: Zagreb.
- Čudina-Obradović, Mira (1989.), *Nadarenost – razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje*, Školska knjiga, Zagreb.
- Dryden, Gordon i Vos, Jeannette (2001.), *Revolucija u učenju*, Educa: Zagreb.
- Haralambos, Mike; Holborn, Martin (2002.), *Sociologija odgoja – teme i perspektive*, Golden marketing, Zagreb.
- Koren, Ivan (1989.), *Kako prepoznati i identificirati nadarenog učenika*, Školske novine, Zagreb.
- Landau, Martin u Cvetković-Lay Jasna, 1995.
- Maleš, Dubravka; Milanović, Mirjana; Stričević, Ivanka (2003.), *Živjeti i učiti prava – Odgoj za ljudska prava u sustavu predškolskog odgoja*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Istraživačko-obrazovni centar za ljudska prava i demokratsko građanstvo, Zagreb.
- Polić, Rajka (2003.), *Obrazovanje između patnje i užitka*, Zbornik radova IV. dana Mate Demarina, Visoka učiteljska škola u Puli, Pula, str. 399–408.
- Urukalo, Vladimir (2004.), »Nacionalni program 'za talente'«, *Slobodna Dalmacija*, 9. kolovoza 2004.

CARE FOR GIFTED CHILDREN

Marijana Crljen i Rajka Polić

In a world in which knowledge plays an increasingly greater role and in which the greatest economic value belongs to inventions, innovations and discoveries, one's intellectual resources come to the fore. Caring for the stimulation and development of children's giftedness has become not only an autonomous educational goal, but also the condition of the survival of cultural and economic communities on the globalised market. It is essential that this care be employed already at the early stages of children's education and that it continue throughout their education.

This paper considers the need to and the possibilities of working with gifted pre-school children.

Key words: *child, play, giftedness, education, school*

UPUTE SURADNICIMA

Opće upute

Časopis *Metodički ogledi* objavljuje članke koji se recenziraju i one, koji ne podliježu recenzentskom postupku. Recenzirani članci kategoriziraju se u sljedeće kategorije:

- izvorni (znanstveni) članak – original (scientific) paper
- prethodno priopćenje – preliminary communication
- pregledni članak – review
- izlaganje sa znanstvenog skupa – conference paper
- stručni članak – professional paper

Izvorni članak sadrži do sada još neobjavljena izvorna istraživanja iskazana na objektivno provjerljiv način.

Prethodno priopćenje sadrži nove rezultate (znanstvenih) istraživanja, koji zahtijevaju brzo objavljivanje. Ne mora omogućiti provjeru iznijetih rezultata.

Pregledni članak mora biti originalan, sažet i kritički prikaz jednog područja ili njegova dijela, u kojemu autor i sam aktivno sudjeluje. Mora biti naglašena uloga autorovog izvornog doprinosa u tom području u odnosu na već publicirane radove, kao i pregled tih radova.

Izlaganje sa znanstvenog skupa, prethodno referirano na takvom skupu, mora biti objavljeno u obliku cjelovitog članka i to samo u slučaju ako nije prije toga objavljeno u zborniku skupa.

Stručni članak sadrži korisne priloge iz određene struke i ne mora predstavljati izvorna istraživanja.

Prihvaćanje kategoriziranih članaka za objavljivanje obvezuje autora da isti članak ne smije objaviti na drugom mjestu bez naznake o tome da je i kada je članak prvi puta objavljen u *Metodičkim ogledima*.

Kategoriju znanstvenih i stručnih članaka predlaže autor, a konačnu odluku o tome, na osnovi recenzija, donosi uredništvo.

Oprema rukopisa

Poželjni opseg znanstvenih i stručnih radova sa *sažetkom* na pola kartice i ključnim riječima je do 16 autorskih kartica (jedan autorski arak), recenzija do 8 kartica, a prikaza do 4 kartice. U dogovoru s urednikom opseg članka smije biti i veći.

O slikama, crtežima i tablicama u tekstu korisno je prethodno dogovoriti se s urednikom, iako u tom pogledu ne postoje neki posebni zahtjevi.

Fusnote treba koristiti za dodatna objašnjenja i komentare uz osnovni tekst, a ne za bibliografske podatke.

Navode i bibliografske podatke uz njih valja pisati na sljedeći način:

Iza svakog navoda, koji mora biti označen navodnim znacima (»navod«, „navod“, alt+175 i alt+174, ili odgovarajućim), treba doći u zagradi kratka bibliografska bilješka. Na primjer

»To znači da su istina i neistina u mišljenju,...« (Bošnjak, 1996., 9)

Kratku bibliografsku bilješku iza navoda ne valja zamjenjivati oznakama *isto*, *ibidem*, *ibid.* i slično.

Ako unutar navoda treba nešto ponovno označiti navodnicima onda oni trebaju biti jednostruki (,unutrašnji navod', 'unutrašnji navod', 'unutrašnji navod').

Na kraju teksta valja navesti potpune bibliografske podatke o navedenim djelima. Kada su u pitanju knjige ovako:

Bošnjak, Branko (1996.), *Filozofija istine*, Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo.

A kada su u pitanju tekstovi iz časopisa onda ovako:

Despot, Blaženka (1992.), »Agresivnost europske filozofije slobode u Hegelovoj filozofiji prava«, *Metodički ogledi*, Zagreb, god. 3, sv. 2 (5), str. 29–39.

Istaknuta mjesta u tekstu valja označavati kosim slovima (kurzivom) ili masnim slovima (boldom), a nikako ne velikim početnim slovima, osim kada za to postoje posebni razlozi.

Tekstovi se dostavljaju u jednom primjerku *na papiru i na disketi*, bilo kojem članu uredništva ili na adresu glavnog urednika: Regi 45a, 52203 Medulin.